

Nr 265.

Av herr **Wedin**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om expropriation m. m.

Det förslag till lag om expropriation, som Kungl. Maj:t i proposition nr 46 förelagt Riksdagen, innehåller, utom en del lagändringar, nya, utvidgade bestämmelser i fråga om expropriation. Förslaget upptager bland sina nyheter bestämmelser avseende att tjäna rent sociala ändamål, vilket torde få betecknas som lagförslaget största förtjänster, fast det dock icke, såsom man haft anledning vänta, kan utgöra den rymligare bas som nutidsförhållandena kräva för att föreliggande lag skall vara tillämplig att i de trängande fall, när det allmänna gagnet så fordrar, fylla ett mänskligt anspråk.

Det heter i första paragrafen bland annat så här: »För att inom bebyggt område å ort med större sammanträngd befolkning åstadkomma tryggade bostadsförhållanden eller förse en ort med vatten eller förhindra förorenande av vattenledning, som är anlagd för sådant ändamål, eller bereda befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort plats för överläggningar i allmänna frågor eller upplysande föredrag eller för anläggning till förbättrande av tillgången på livsmedel eller andra förnödenheter eller för annat företag, som är ägnat att främja något dylikt ideellt eller ekonomiskt syfte av synnerlig vikt.»

När man läser detta, som till största delen utgör lagförslaget nyhet, blir man osökt påmint om att här saknas någonting, nämligen kompletteringen av Norrlandslagstiftningen i enlighet med Norrlandskommitténs förslag.

Föreliggande expropriationslagförslag kan, trots det goda, som däri inneslutes och som villigt erkännes, med utelämnande av denna vitala och ur det allmänna gagnets synpunkt så betydelsefulla frågan — jordfrågan — icke annat än avsätta en bitter besvikelse.

Det system Norrlandskommittén satte medelst de s. k. Norrlandslagarna — ägostyckningslagen, arrendelagen och vanhävdslagen samt ett komplement därtill en expropriationslag såsom ett yttersta medel — förverkligar icke, vilket ock kommittén förutsåg, till fullo de avsikter, varur detsamma är framsprunget, såvida icke denna sistnämnda lag förverkligades.

I saknad av denna senare lag är det ock därför som Norrlandslagstiftningen i stort sett kan sägas avspegla sin egentliga betydelse endast däri, att trävaruindustriens jordförvärv hejdats. Men det var icke nog därmed. En annan viktig och brådskande statsuppgift ingick i Norrlandsfrågan, nämligen att söka bota de skador, dessa jordförvärv åstadkommit.

Det behov, som det av Norrlandskommittén föreslagna aktstycket under benämningen expropriation skulle tillgodose, står fortfarande lika ohjälpt, och det är att beklaga, att icke nu framlagda förslaget i sig upptager denna komplettering.

Med hänvisning sålunda till all den utredning, som Norrlandskommittén förebragt i denna fråga, och på grund av vad jag här anfört anhålles vördsamt,

att Riksdagen ville för sin del, vid antagandet av den expropriationslag, som i Kungl. Maj:ts proposition nr 46 vid innevarande års Riksdag föreslagits, även till behandling upptaga och i lagen inbryta eller såsom särskild lag antaga bifogade i Norrlandskommitténs betänkande om expropriation av reservanter framlagda lagförslag i ämnet.

Stockholm den 18 februari 1913.

A. J. Wedin.

*Bilaga.***Lag**

angående

**skyldighet i vissa fall för jordägare inom Norrland och Dalarne att
avstå mark för jordbruksändamål.**

För Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län stadgas, som följer:

1 §.

I ändamål att vidmakthålla och stärka den jordbrukande befolkningen äge Konungen förordna, att från hemman eller lägenhet å landet, som äges av bolag eller förening för ekonomisk verksamhet eller av enskild person, vilken ej har sitt bo och hemvist å fastigheten samt uppenbarligen besitter den huvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsavkastningen, skall till staten i och för upplåtelse till jordbrukare emot ersättning afstås mark i de fall, varom i 2, 3 och 4 §§ förmåles.

Denna lag är ej tillämplig på jord, vilken erfordras till tomt eller upplagsplats eller annat dylikt ändamål eller för upplåtelse såsom boställsjord åt någon jordägarens förvaltare eller annan dylik tjänsteman eller ock kan anses behöflig för industriell anläggning, som finnes å den fastighet, vartill jorden hörer.

2 §.

Har inom någon ort jorden i avsevärd omfattning kommit ur den jordbrukande befolkningens ägo; och yppar sig svårighet för enskilde att där förvärva egna jordbruk, vare ägare till i denna lag avsedd fastighet, vara självständigt jordbruk kan idkas, pliktig att avstå inägojorden jämte husbehovsskog, odlingsmark och bete i enlighet med de grunder, som stadgas i lagen, innefattande särskilda bestämmelser om ägostyckning inom Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. *)

3 §.

Har vid ägostyckning, som å hemman förrättats innan förutnämnda lag om ägostyckning trätt i kraft, någon lott tillagts inägojord utan att tillika erhålla husbehovsskog, odlingsmark och betesrätt, i den omfattning nämnda lag föreskriver, må, där nämnda lott ej är att hänföra till fastighet, vara denna lag äger tillämpning, förordnande kunna meddelas, att vad som erfordras för att tillägga lotten det i berörda hänseenden felande skall avstås från annan lott, vara

*) Förslag till sådan lag kommer enligt trontalet att föreläggas denna Riksdag.

lagen är tillämplig. För vad sålunda stadgats gälle såsom förutsättning tillika, att denna senare lott tillagts endast skogsmark, eller, när inägojord jämväl medföljt, erhållit mera skog, odlingsmark eller bete, än som med iakttagande av grunderna för omförmälda ägostyckningslag erfordras för dess eget behov.

Finnas två eller flera lotter av den beskaffenhet att förordnande till deras förmån enligt vad ovan sägs kan ifrågakomma, må omförmäld tilldelning av mark eller betesrätt ej kunna ske för mer än en av dem; och ankomme därvid på avgörande i varje särskilt fall, till vilken lotts fördel förordnande i angivet avseende skall äga rum.

Vad nu blivit föreskrivet skall i tillämpliga delar gälla även för det fall, att medelst jordavsöndring, som ägt rum efter 1896 års utgång, från hemman skilts mer än en femtedel av inägojorden utan att omförmäld tilldelning av mark eller betesrätt ägt rum.

4 §.

Då på hemman eller lägenhet, som i denna lag avses, finnas odlingslägenheter, vilka med hänsyn till läge, omfattning eller jordens beskaffenhet anses lämpligen böra upplätas till odling, kan, där efterfrågan efter dylika upplätelser yppar sig, förordnande meddelas, att även sådan jord skall avstås för bildande av jordbrukslägenheter; och må i ty fall jämväl kunna tillämpas grunderna i omförmälda lag om ägostyckning, i vilken händelse sålunda utom odlingslägenhet även husbehovsskog och betesrätt skola avträdas.

5 §.

För befrämjande av denna lags ändamål tillsättes för varje län en jordbrukskommission, bestående av en ordförande och två ledamöter, vilka samtliga utses av Konungen för en tid av ett år i sänder.

Kommissionen tillkommer att i väckt fråga om avstående av jord enligt denna lag föranstalta utredning samt vidtaga de övriga åtgärder, som för sakens bringande till slut erfordras; ägande kommissionen jämväl att i alla mål och ärenden, som föranledas av dylik fråga, utföra statens talan.

6 §.

Inom varje kommun skall i mån av behov och senast på kommissionens framställning för en tid av två år väljas en jordbrukskommitté av minst tre, högst fem personer, vilka uti frågor om avstående av jord, som är belägen i kommunen, äge att medverka vid utförandet av kommissionens uppgift. Valet äger rum i den ordning, som för utseende av gode män vid lantmäteriförrättningar är stadgad, och skall, där hinder därför icke möter, förrättas vid ordinarie kommunalstämman i december.

7 §.

Fråga om jords avstående kan hos Konungen väckas av kommissionen samt för varje socken av kommunalstämman eller av minst tio i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigade personer. Framställning av kommunalstämma eller medlemmar i kommun, skall ingivas till kommissionen, som sedan med eget utlåtande överlämnar den till Konungen.

En var vare ock obetaget att hos kommissionen göra hemställan om någon dess åtgärd i denna lags syfte; men någon klagan över kommissionens beslut härom må ej föras.

8 §.

Vid framställning om jords avstående, som ingives till Konungen, skall fogas fullständig utredning ävensom utlåtande i ärendet från den inom vederbörande kommun utsedda kommitté.

Är fråga om tillämpning av 3 § skall ock, där den jord, vars förbättrande blivit ifrågasatt, äges av enskild person, med framställningen överlämnas skriftlig förbindelse från ägaren att övertaga och låta med jorden förena den mark eller rättighet, om vars avstående kan varda förordnat.

9 §.

Har jordägare bestritt, att hans fastighet enligt 1 § är underkastad denna lags bestämmelser, äge Konungen, där framställningen eljest anses förtjäna avseende, hänvisa tvisten till domstol, med skyldighet för kommissionen att talan därstädes i laga ordning anhängiggöra. Vill jordägaren själv stämma, stånde det honom fritt; och skall ärendets vidare behandling vila, intill dess tvisten blivit slutligen avgjord.

10 §.

Är fråga om avstående av mark eller betesrätt enligt grunderna för omförmälda lag om ägostyckning, och hava gränserna för områdena eller omfattningen av betesrätten blivit enligt jordägarens medgivande eller särskilt avtal mellan denne och kommissionen efter överenskommelse bestämda, äge Konungen förordna, att mark eller betesrätt skall i enlighet härmed avstås.

Har överenskommelse, som ovan sägs, ej kommit till stånd, förordne Konungen, att jord eller betesrätt skall avstås till den omfattning förenämnda lag medgiver.

11 §.

Sedan förordnande meddelats om jords eller betesrätts avstående, skall genom särskild lantmäteriförrättning dels närmare bestämmas jordens gränser och betesrättens omfång i det fall, varom i 10 § 2 mom. förmåles, och dels verkställas mantalssättning å jorden, därest denna ej anses böra utgöra avsöndrad lägenhet. Dylik förrättning äger kommissionen begära, och gälle för förrättningen i övrigt uti tillämpliga delar, vad i omförmälda lag om ägostyckning är stadgat.

Föres klagan över förrättningen, må jämväl högre rätt, därest klagan därtill föranleder, ingå i bedömande av förrättningsmännens förslag i avseende å bestämmande av jordens gränser och betesrättens omfattning.

12 §.

Har jord avståtts jämlikt 3 §, skall, där hinder därför enligt 13 § ej möter, jorden samt den förut utstyckade hemmanslotten eller avsöndrade lägenheten sammanläggas till ett hemman.

Till förberedande av dylik sammanläggning skall vid den lantmäteriförrättning, varom i 11 § sägs, den tillämnade fastighetens mantal uträknas; därvid, sedan efter vederbörlig fördelning av hela hemmanets mantal den avträdde jordens mantal särskilt beräknats, samt, där inägojorden genom avsöndring skilts från hemmanet, även denna åsatts visst mantal, den nya jordegendomens mantal bestämmas genom sammanräkning av det på egendomens särskilda delar belöpande mantal. Förrättningsmännens laga kraftvunna yttrande i förberörda avseende skall vid sammanläggningen lända till efterrättelse.

13 §.

Medgivande till sammanläggning av de i 12 § omförmälda fastigheter sökes hos Rätten av kommissionen. Dylikt medgivande må ej lämnas utan att en och samme ägare vunnit lagfart å båda fastigheterna.

Har i lagfartsprotokollet antecknats, att klander blivit instämt å fång till område, som skall förbättras, eller finnes rätten därtill eljest tvistig, eller är sådant område utmätt eller beslut meddelat om dess försäljning i den ordning, som om utmätt fast egendom är stadgad, varde ansökningen avslagen.

Är inteckning beviljad i den förut utstyckade hemmanslotten eller afsöndrade lägenheten, vare inteckningen gällande jämväl i det tillagda området.

Om ansökning, som ovan sägs, så ock om Rättens beslut däröver skall anteckning göras i lagfartsprotokollet. Skall inteckning på sätt nyss är sagt gälla jämväl i annat område än det, vari den beviljats, göre Rätten anteckning därom i inteckningsprotokollet. Då Rätten bifallit ansökning, kungöre Rätten ofördröjligen beslutet för Konungens befallningshavande.

14 §.

Skulle i något fall, där jord eller rättighet enligt 3 § afståtts i ändamål att förenas med enskild person tillhörig fastighet, oförutsett hinder uppstå för jordens eller rättighetens överlåtelse till denne eller till den, som efter honom må hava förvärvat jorden, vare staten berättigad att låta frågan om jordens avstående förfalla. Påstående härom skall dock delgivas den, som avstått jorden, senast före utgången av den för jordlösens erläggande bestämda tid: och vare staten tillika pliktig ersätta all kostnad, som uppstått för jordägaren eller den, hvilken genom jordens avstående skulle lida skada.

15 §.*

Kan ej överenskommelse träffas om lösen för den jord, som skall avstås, varde lösen bestämd av kommissionen. Klagan mot beslutet må föras i den ord-

* Alternativ lydelse:

15 §.

Kan ej överenskommelse träffas om lösen för den jord, som skall avstås, eller om ersättning för skada, som annan än ägaren genom jordens avstående lider, skall frågan därom avgöras av särskild nämnd, tillsatt i den ordning, som uti kungl. förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov är stadgad; dock att, där parterna ej enas om val av nämnd, leda-

ning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad. Sådan klagan må föras jämväl av jordens besittningshavare.

16 §.

Lösen för det, som avstås, skall uppskattas i penningar till högst vad jord av lika beskaffenhet och godhet uti orten i allmänhet gäller. Vid uppskattning av inägor och skogsmark får i allmänhet ej tagas hänsyn till deras värde för jordbruksändamål utan endast till vad de kunna anses värda såsom skogsmark. Tillika bör vid bestämmande av lösen för såväl inägor och skogsmark som åbyggnader jämväl fästas avseende å de utgifter ägaren i verkligheten kan i god tro antagas hava fått vidkännas för desamma; och må lösen ej överskrida dessa utgifter, där ej särskilda omständigheter anses böra därtill föranleda.

Har fastighetsägare, med kännedom att fråga om jords avträdande från hans egendom blivit hos Konungen väckt, låtit, innan ersättning för jorden fastställts, bortföra eller nedriva därå befintliga åbyggnader, vare han underkastad att med byggnadernas värde på platsen vidkännas avdrag å lösen för jorden.

Skada, som annan än ägaren lider, bestämmes till dess skäliga belopp.

17 §*.

Undersökningskostnad skall den, som vidtagit undersökningen, själv vidkännas.

18 §*.

Vad i kungl. förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov stadgas om avstådd jords frigörelse från in-teckning och in-teckningshavares rätt till lösen för jorden, gälle i tillämpliga delar även för jord, som avträdes enligt denna lag.

19 §.

Bestående avtal om nyttjanderätt till jord, som avstås, vare fortfarande gällande, där ej staten före bestämmandet av jordlösen påyrkat avtalets upphörande; och må förty någon ersättning för förlust av nyttjanderätten ej kunna ifrågakomma annat än då uppsägning, på sätt nyss är sagt, ägt rum.

möterna i nämnden endast skola vara tre samt utses sålunda, att vardera parten väljer en och Rätten nämner den tredje.

Såsom jäv emot den, som till ledamot i särskilda nämnden utses, skall, utom hvad i nämnda förordning stadgas, även gälla: om han av enskild part njuter lön eller underhåll eller såsom tjänsteman lyder under förmanskap av sådan part.

* Alternativ lydelse:

17 §.

Undersöknings- och rättegångskostnad, som uppkommit i anledning av sakens hänskjutande till nämnd, skola parterna vidkännas enligt de i 21 kap. rättegångsbalken stadgade grunder.

18 §.

I allt övrigt, varom i 15, 16 och 17 §§ ej särskilt stadgats, gälle, i tillämpliga delar vad i kungl. förordningen den 14 april 1866 är stadgat, dock att bestämmelserna i 29 § icke skola lända till efterrättelse.

Då inägojord, som skall enligt 2 § avstås, är på arrende upplåten till någon, som ej innehar annat avsevärt jordbruk, bör arrendatorn äga företrädesrätt till egendomens övertagande och vare därför sådan arrendator, där arrendet ej med jordens avstående upphört, berättigad att även före arrendetidens slut övertaga jorden på stadgade villkor.

20 §.

Rörande grundvillkoren för den avstådda jordens upplåtelse till enskilde jordbrukare samt upprätthållandet av ändamålet med jordens avlösning ävensom vårdnaden om skogen, gälle, utöver vad i 19 § sägs, vad därom genom lag särskilt stadgas.

21 §.

Tillhöra två eller flera vid samma ägostyckning bildade hemmanslotter samme ägare, skola de vid bedömandet av dennes skyldighet att enligt denna lag avstå jord anses såsom en fastighet.

Lag samma vare i fråga om hemman och därifrån avsondrad lägenhet, vilka hava gemensam ägare.

22 §.

Sedan ägaren till den jord, vars avstående ifrågasättes, delgivits därom framställt yrkande, må frågans fullföljande ej förhindras därav, att jorden övergår till sådan ägare, som enligt denna lag icke är skyldig att avstå jord.

23 §.

Jord, som avståtts enligt denna lag, vare ej undantagen från att ingå i laga skifte.

24 §.

Erforderliga föreskrifter för kommissionens verksamhet, utöver vad denna lag innehåller, meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1910.